

Márton Gábor: Élők, holtak vallomása

(részlet a kéziratból)

„Háromezer év után”

1929 ősze volt. Fekécs Ignácék már végeztek Varjason az őszi szántással-vetéssel. Az október még erőnek erejével bizonygatta, hogy korai még a betelelés. Olyan idő járt, ha valaki „fogdmegmunkába” kezdett, ingre vetkőztette az embert.

A Holt-Berettyótól délre, a Sárgagát, a Ványai út és a Sűrűcsejt dülő által határolt terület déli része meglehetősen tarka föld volt, szikes. Gyakran kiégett, kisült benne a vetés. Pedig milyen közel kanyarog a Berettyó, s annak a partja a legjobb talaj a környéken!

A holtággá vágott kacskaringós folyó partján jókora „vakondtúrás” emelkedik ki a tenyérsima környezetből: Lyukashalom. A Zólyom megyéből pásztorként Endrődre települt Fekécs ősök vették meg a területet, mikor az urasági földet felosztották. Ügyes, megbízható, szorgalmas juhászok voltak. Békés, Szolnok meg Csongrád megyében senki olyan juhtúrót nem készített, mint ők. Különös titkát ismerték a lipthói készítésének. Még a zsendicéjük íze is olyan volt, hogy aki egyszer belekóstolt, halála napjáig megemlegette.

Állatuk és pénzük szépen szaporodott. Tanyát emeltek a megváltott földre. Meg is voltak mindennel elégedve, csak azzal nem, hogy „lépten-nyomon mindenféle jöttment emberek jelentek meg, ki tudja honnan, és úgy ástak, turkáltak a halomban, mintha a magukéban tennék.”

Nem csoda, hisz az a hír járta, hogy itt gazdagodott meg a „zugi báró”, aki épp oly egyszerű juhászként kezdte, mint Fekécsék, de egyszer a kutyája a halom tövében kaparni kezdett. Rókalyukra gyanakodott a juhász és biztatta a pulit. S lám, mi lett a vége: egy „egész fazék arany pénzt kapart ki a gazdájának.” Lett is olyan módja a Kormos kutyának, hogy a burkus császárné ölebének se különb.

Meg aztán a másik pásztor, „Kalmár Benedek arany lemezeket piszkált ki juhász botjával a halom oldalából. Valami borjú, vagy szarvas volt rajtuk.” Megvetette vele az egész Kalmár-dinasztia jólétét. „Az utolsó aranylap, melyen csodaszarvas volt, sokáig ott díszelgett a szobajtó szemöldökfáján. Tán még most is ott lenne, ha a méreg el nem önti Benedek gazdát és vadászpuskájával le nem lövi a bérest”.

Az itt maradt kilencgyerekes feleség csak úgy volt lekenyerezhető, hogy a súlyos aranylap az övé lett. Így mindenki jól járt: a Kalmárookra nem került a

„gyilkos” bélyeg, az özvegy megszabadult lelketlen, gonosz természetű férjétől. Éppen eleget szenvedett tőle. Mindent elivott, és mellé még goromba is volt az asszonyhoz. Így kisült az igazság: öngyilkos lett Trubó Péter.

A kincsről szállingózó mendemonda hihető, hisz nem semmiért fúrt valaki a halom északi oldalába alagutat. Egyébként olyan furcsa döngése van a halomnak, ha valaki ugrál a tetején, mintha visszhangozná a zajt.

Hiába túrta be Fekécs Ignác Kis-Varjú Imre komájával a lyukat, a turkálók csak jöttek. Még ha felszólították is őket, hogy „haladjon onnan, semmi keresnivalója a más földjén” – nemigen vették komolyan a szót. Végeredményben, ami a föld alatt van, az azé, aki megtalálja.

Az ilyen „vénesszonyok-nyara”- idő éppen jó arra, hogy „digózás”-hoz lássanak. Négy ló, négy kordé, négy ember kellett csupán, és október 21-én hozzáláttak a halom elbontásához. Már másnap szenzáció történt. A fiatalabb Fekécs Ignác – akkor 28 éves volt – ásója valamiben megbicsaklott, s nagyon furcsa hangot hallatott. Itt lesz valami – gondolta, és vigyázva folytatta a munkát. Mire a kordé megtelt földdel, látni lehetett, hogy emberi csontvázra leltek. Jantyk sógor, Kis-Varjú Imre koma meg a béres is társultak a bontáshoz. Fertály óra sem telt el, kivilágosodott a dolog. Zsugorított csontvázra találtak.

- Itt kincznek is kell lenni – állapította meg az okos ember hírében álló koma.
- Majd rögvést megvallatjuk a cimborát, mije van – adta a választ izgatott hangon a szerencsés gazda.
- Megjáród sógor, ha Attila sírjára bukkanunk! A hunok királyát annyi arannyal, ezüsttel, drágakővel temették el, hogy ökörszekérre se fér fel – gúnyolódott Jantyk Mátyás, de hangjából az irigység is kiérződött.

Hanem csalódtak. Csak egy csontváz került elő, körülötte néhány rozsdáette vasdarabbal, meg holmi töredék cseréppel. „Ócska szilke vagy fazék darabjai” lehettek a kincskeresők véleménye szerint. A fazék arany sehol.

- Fabatkát sem ér az egész – állapította meg a béres és indult volna a kordéjához. – Kár volt rá egy tekintetet is vetni.
- Nem igaz ember lehetett ez – állapította meg kárörvendően a sógor – hisz nem fektetve van, ahogy a becsületes halottnak dukál, hanem egy szűk lyukba gyömöszölték bele. Látszik, hisz a kézcsontjai a lábcsontjain vannak.

A béres is megállt, hogy hallja a beszédet, úgymint cigarettát akart sodorni, s míg ezt komótosan végezte, szakértelemmel beleszólt:

- Lehetett ez akasztódomb is. Nagyapámtól hallottam, hogy valamikor dombtetőn állt a bitófa, hogy messzire ellátsszon. Nagyapám sokat szolgált Túron. Ott hallotta, hogy amikor Dorogi Jancsit elfogták, azt is Előhalmon akasztották fel a túri urak. Híres betyár vót a'.
- Annyi bizonyos, kár volt érte a nagy vigyázat, ha egyszer ilyen koldus volt – vesztette türelmét Fekécs Ignác, s dobott egy csontot az ott sündörgő kutyájának. Az megszagolta, és ott hagyta.
- Nem sok velő lehet benne, ha még a kutyának sem kell – indult tovább rágyújtás után a béres.
- No, a cimborának jól szétszóródik a csontja. Nem tudom, az ítéletnap i trombita szavára hogy szedelőzködik össze, hogy az „ordnung”-ra oda állhasson a glédába – indult kordéjához Varjú koma.

Másnap is csak néhány cserép, meg ócska rozsdás vasdarab került elő.

Negyedik nap délelőtt ismeretlen ember jelent meg a digósoknál: Kotormány János. Móra Ferenc küldte, a Szegedi Múzeum megbízottja volt. Még aznap megfogadta Nagylapason Knapcsek Miklóst, Németh Mátyást, Fülöp Ádámot és Gyuricza Vincét. Jól időzítette Móra a küldést, Kotormány a munkába állást. Hét végén újabb zsugorított csontvázra bukkantak. Előkerült egy csodálatos gabonatartó, égetett agyagedény is, mely díszítésével háromezer év előtti időkről tanúskodik.”